

Қанотлари жимжима шаклига эга бўлган 2,5-3 мм келадиган бу ҳашаротлар ўсимлик барглариининг орқа тарафига жойлашиб, тўқимани санчиб-сўриб озиқланади. Бунда уларнинг барг хужайраларига юборган сўлаги хлорофилни парчалаб уни рангсизлантиради (Васильев, Лившиц, 1984). Бунинг натижасида, барг сарғайиб, тўкилиб кетади. Оқибатда июль-августларда дарахтларнинг баргсизланиши, қийналиши, иккиламчи зараркунандаларнинг кўпайиши ва ниҳоят, дарахтларнинг қуриб қолиши кузатилади. Терак қандаласи бир йилда 4-5 авлод бериб кўпаяди. Бундай ҳодисалар Фарғона водийси бўйлаб барча ҳудудларда йилнинг июль-август-сентябрь ойларида кузатилади. Ўзга қандалалар терак ва толларда учраса ҳам, зичлигини катта бўлмагани сабабли уларнинг зарари сезилмайди.

Жимжимадор терак қандаласининг ихтисослашган табиий кушандасини аниқлаганимиз йўқ.

Шунинг учун, унга қарши курашда терак ва толни бошқа зараркунандалардан ҳимоя қилиш учун самарали бўлиб чиққан инсектицидларни 2017-2018 йилларда синовлардан

ўтказдик. Бу тажрибаларни ўтказишда агро-экологияда қабул қилинган усуллардан фойдаландик (Хўжаев, 2004).

Бунинг учун июль ойида, қайсики қандаланинг зичлиги ошаётган даврда, дала тажрибаларини ўтказдик. Олтинкўл ўрмон хўжалигида 3-4 ёшлик терак кўчатларини қандала ва бошқа тур йўлдош зараркунандаларга қарши қўл осма пуркагичи ёрдамида тажриба қўйдик. 2021 йилда ўтказган тажриба натижалари жадвалда келтирилди. У ердан қуйидаги хулосалар қилса бўлади.

1. Жимжимадор терак қандаласи синалган инсектицидларга нисбатан ўта сезгир бўлганлиги сабабли, барча препаратлар қониқарли юқори самара кўрсатди.

2. Қандалага қарши синовда қатнашган инсектицидларнинг таъсир этиш доираси кенг бўлганлиги сабабли бошқа зараркунандалар билан бир қаторда жимжимадор терак қандаласига қарши ҳам қуйидаги сарф-меъёрларда самарали, деб ҳисоблаймиз: имидашанс – 0,2 л/га, моспилан – 0,2 кг/га, киллер Супер – 0,1 л/га, супербен – 0,2 л/га ва аллпор – 0,7 л/га.

АДАБИЁТЛАР:

1. Азимов Д.А., Бекузин А.А., Давлетшина А.Г., Кадырова М.К. Насекомые Узбекистана. – Ташкент: Фан, 1993. – 320 с.
2. Васильев В.П., Лившиц И.З. Вредители плодовых культур. – Москва: "Колос", 1984. – 398 с.
3. Хўжаев Ш.Т. Инсектицид, акарицид, биологик фаол моддалар ва фунгицидларни синаш бўйича услубий курсатмалар (II нашр). – Тошкент: Давлат кимё комиссияси, 2004. – 103 б.
4. Хўжаев Ш.Т., Ахмедов А.Т. Терак зараркунандалари. //Агро Илм журнали.– 2013. - №2. – Б. 42-43.

УДК: 632.7.76:632.934.937.01

SIRDARYO VILOYATINING TABIIY OFAT KUZATILGAN HUDUDLARIDA G'O'ZA MAYDONIDAGI O'SIMLIK BITLARIGA QARSHI KURASHDA OLTINKO'Z ENTOMOFAGNI SAMARADORLIGI

Ergashev Mirodil Maxamadovich, tayanch doktorant,
Ortiqov Umid Doniyorovich, laboratoriya mudiri,
O'simliklar karantini va himoyasi ilmiy-tadqiqot instituti.

Аннотация: Изучена эффективность энтомофага златок как средства биологической борьбы с тлей на поврежденных паводком сельскохозяйственных культурах в Сардобинском районе Сырдарьинской области, особенно на хлопковых полях. В проведенных опытах установлено, что обнаружено 3 вида тлей: хлопковая тля (*Acyrtosiphon gossypii*), хлопковая тля (*Aphis gossypii*) и люцерновая или акациевая тля (*Aphis craccivora*).

Ключевые слова: Сардоба, вредитель, *Chrysopa carnea*, хлопчатник, Мирзабад.

Abstract: The effectiveness of the golden eye entomophagus as a biological control against plant lice was studied in agricultural crops damaged by floods in Sardoba district of Syrdarya region, especially in cotton fields. In the conducted experiments, it was found that 3 types of aphids were found: the cotton aphid (*Acyrtosiphon gossypii*), the cotton aphid (*Aphis gossypii*) and the alfalfa or acacia aphid (*Aphis craccivora*) has been found to cause damage.

Key words: Sardoba, pest, *Chrysopa carnea*, cotton, Mirzaabad.

Kirish. Ma'lumki, Sardoba suv ombori bilan bog'liq ofat tufayli Sardoba, Oqoltin va Mirzaobod tumanlaridagi aholi punktlari, ijtimoiy soha obektlari bilan bir qatorda ishloq xo'jaligi ekinlari ham katta zarar ko'rdi.

Prezidentimiz rahbarligida toshqin - talofat oqibatlarini tugatish, aholi turmush arajasini yaxshilash, qishloq xo'jaligi ekinlari borasidagi muammolarni bartaraf etish yo'nalishida ham tizimli ishlar amalga oshirildi.

Maqolamizda g'o'za maydoniga zarar yetkazuvchi so'ruvchi zararkurandalardan o'simlik bitlariga qarshi biologik kurash sifatida oltinko'z entomofagini samaradorligini o'rganildi. Bunga ko'ra g'o'za maydonlarida shiralarning 3 turi uchrashi aniqlanib bular g'o'za katta biti (*Acyrtosiphon gossypii*), poliz shirasi (*Aphis gossypii*) va beda biti (*Aphis craccivora*) uchrab katta zarar yetkazadigan turlari poliz va beda biti ko'p zarar yetkazishi aniqlandi. Bu so'ruvchi zararkunandalarga qarshi

biolaboratoriyada ko'paytirilayotgan oltinko'z (*Chrysopa carnea*) entomofagini 1:15 va 1:20 nisbatlarda ko'llanildi(1-jadval).

1-jadval.

Biolaboratoriyalarda ko'paytirilgan oltinko'z entomofagini g'o'za ekinida shiralarga qarshi qo'llashning biologik samaradorligi (Sirdaryo viloyati Mirzaobod tumani "Bek klaster" 2021-2022 y.)

Oltinko'z va zararkunanda nisbati	Shiralarning o'rtacha soni, dona	Kunlar bo'yicha biologik samaradorlik, %.		
	Bitta bargda o'rtacha	7	14	21
Oltinko'z:shira 1:15	20,3	6,8	3,4	5,1
Oltinko'z:shira 1:20	21,1	9,1	5,7	6,5
Nazorat (ishlovsiz)	22,6	23,3	24,8	25,3
Biologik samaradorlik, %				
Oltinko'z:shira 1:15	-	67,5	84,7	77,9
Oltinko'z:shira 1:20	-	58,7	75,4	72,5

O'tkazilgan tajribaga ko'ra oltinko'z yirtqich entomofagini 1:15 nisbatda qo'llaganimizda 7-kuni 6,8 dona, 14-kuni 3,4 dona, 21-kuni 4,5 dona o'simlik bitlari aniqlandi. Biologik samaradorligi esa 7-kuni 67,5%, 14-kuni 84,7% ni va 21-kuni tajribamizni oxirgi kunida yuqori ya'ni 77,9% biologik samaradorlikka erishildi.

Oltinko'z entomofagini zararkunandaga nisbatan 1:20 bo'lganda 7-kuni o'rtacha 9,1 dona, 14-kuni 5,7 dona va 21 kuni 6,5 dona shiralar aniqlandi.

Tajribamizga ko'ra 7-kuni 58,7%, 14-kuni 75,4% va tajribamizning 21-kuni 72,5% biologik samaradorlikka erishildi. Ushbu olib borilgan tajribalarda oltinko'z entomofagini zararkunandaga qarshi qo'llanilganda eng maqbul nisbat 1:15 bo'lganda 7-kun 67,5% va eng yuqori ko'rsatkich 14-kuni 84,7% ni tashkil etdi. Ikkinchi variantimizda 1:20 nisbatda eng yuqori samaradorlik 14-kuni 75,4% ni tashkil qildi.

Tajribadan shuni ma'lum qilish kerakki biolaboratoriyalarda ko'paytirilayotgan irtqich oltinko'z entomofagini zararkunandalarga nisbati ko'p qo'llanildi va yuqori biologik samaradorlikka erishildi.

Oltinko'zni qishloq xo'jalik ekinlariga tarqatishdan oldin laboratoriyada oltinko'z tuxumlarini 3-4 kunlik tuxumlarini dalaga tarqatiladi. Bundan maqsad oltinko'z lichinkasi tuxumi ichidagi embrioni ta'lum miqdorda rivojlangan bo'ladi. Shundan so'ng dalaga tarqatilganda shu kunning o'zida yoki undan keyingi kun tuxumlardan oltinko'z lichinkalari chiqib zararkunanda shiralar bilan oziqlanib ular sonini keskin kamayishiga olib keldi.

Xulosa: Olib borilgan tajribamizdan malum bo'ldiki oltinko'z entomofagini o'aimliklarni zararkunanda hasharotlariga qarshi biologik kurash sifatida qo'llash yuqori samara berishi kuzatildi. Ayniqsa o'simlik bitlariga qarshi qo'llaganimizda 1:15 nisbatda yuqori biologik samaraga erishildi.

ADABIYOTLAR:

1. Blackman R.L. Aphids – Aphidinae-Handbook for the Identification of British Insects, 2010. 2(7): 413 pp.
2. Blackman R.L. Eastop V.F. Aphids on the World's Crops – Wiley, Chichester, 2000, 466 pp.
3. Xamrayev A., Ochilov R., Xikmatov S. G'o'za bitlari (shiralar) va ularga qarshi kurashga doir tavsiyalar. T. – 2006. – 16 b.
4. Ходжаев Ш.Т., Асанов К.А., Эшматов О.Т. Перспективно полезного использования златоглазки обыкновенной в хлопководстве. //Ж.:Агрохимия. - №5. – 1986. – С.102-104.
5. Qishloq xo'jalik ekinlarini zararkunandalari, kasalliklari va ularga qarshi kurash choralari. Toshkent- 2013. 2-3b.
6. Радзивилова М.А. Златоглазка против тлей на хлопчатнике //Защита растений. – 1980. - №10. – С.26.
7. Van Emden H.F. Plant resistance to aphids induced by chemicals. J. Sei. Fd agric., 1969, 20, p. 385-387.

UO'T: 595.782

OMBORXONADA QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI SAQLASH DAVRIDA ZARAR YETKAZADIGAN JANUB OMBOR PARVONASI (PLODIA INTERPUNCTELLA) NING BIOEKOLOGIYASI VA QARSHI KURASH

Murodov Baqojon Egamberdi o'g'li, b.f.n. dotsent,
Sulaymonov Inoyatullo Novatullo o'g'li, tayanch doktorant,
O'simliklar karantini va himoyasi ilmiy- tadqiqot instituti.

Аннотация: В статье представлены предварительные исследования наличия южной амбарной огнёвки (*Plodia interpunctella*), вызывающей порчу многих сельскохозяйственных культур, таких как зерновые, яблоки, абрикосы, сливы, алыча, при хранении на сельскохозяйственных складах

Annotation. In the article, the southern moth (*Plodia interpunctella*), which causes damage during storage in agricultural warehouses, is a southern moth that damages food products of many agricultural crops, such as grain, apples, apricots, plums, plums. A study was conducted on the southern cattle moth (*Plodia interpunctella*), which damages many crops such as oats, apples, apricots, plums, etc.

Kirish. Zaxiradagi oziq-ovqat mahsulotlari, saqlanayotgan urug'liklar, g'alla, don, dukaklilar, chigit, qurutilgan mevalar,

pilla, teri va boshqa mahsulotlarni hasharot, kana, sichqonsimon kemiruvchilar va boshqa zararli organizmlardan himoya qilish